

ZUSAMMENFASSUNG

Unter der Voraussetzung, daß es sachgemäß ist, über zwei diametral verschiedenartige Denkweisen zu sprechen, nämlich über die *griechische* (Athen) oder aber auch über die *hebräische* (Jerusalem), versucht die vorliegende Studie, die Prinzipien des „hebräischen Denkens“ zu skizzieren. Tertullianus hat erklärt, daß die biblischen Christen jene Denkweise vertreten und verteidigen, die auf der Kerymatik der hebräischen Bibel, des Talmud und der noetischen Pointen der rabbinischen Weisheit basiert; dagegen sind die „Griechen“ platonisch oder neuplatonisch gestimmt, wenn nicht orientiert. Das Urereignis Exodus wird zum Modell der Lebens- und Denkorientierung, die den Zustand des status quo verläßt und auf alle Substanzkategorien (als auf ein durchaus verdächtiges Alibi des gegenständlichen Denkens und Handelns) verzichtet. Das hebräische Zeitwort *haja* bedeutet primär nicht „sein“, sondern „werden“. *jwhw* der Gott Israels, sollte als ein *werdender Gott* verstanden werden. Eben darum repräsentiert der Adonai der Israeliter kein Sein per se, sondern das Sein für diejenigen Menschen, die in verschiedenen „Ägypten“ unserer Dasein-Welt als rechtlose Sklaven leben müssen. Die Proexistenz Gottes inspiriert den gläubigen Menschen dazu, daß auch er „für Andere da-ist“ (vgl. Bonhöffer). Was es konkret bedeutet (= ethik- und ethosbezogen), das bringen (mindestens versuchsweise) hervorragende Denker der Neuzeit zu Wort: Tresmontant, Buber, Ebner, Rosenzweig, in der Philosophie E. Rádl, L. Hejdánek, H. Bergson und H. Jonas, und in der Philologie z.B. Boman u.a. Welche exegetischen Konsequenzen das „hebräische Denken“ mit sich bringt, illustriert, ja demonstriert eine kleine Serie von ausgewählten Bibelzitate, die der Autor des Ansatzes auf hebräische Weise zu interpretieren versucht. Z.B. wollte die sogenannte Parthenogenese (Jesaja, Lukas, Apostolicum) etwas völlig anderes als ein biologisches Wunder zum Vorschein gebracht haben. Der Sinn dieser mythologisch-parasomatischen Kategorie: Gehorsam, Demut, das Offensein dem Kommenden gegenüber, die *Wahrheit* als Sicherheit und Erwartung.

JEŠTĚ O POJMU

Z Hejdánkovy reakce na mou odpověď v Reflexi 13 si čtenář utvoří velice zajímavý obraz o mé osobě. Podle všeho jsem zálužný logik, který dovede „předstírat“, který se při formulaci grantového projektu dopouští nepřesností a „nefilosofičností“, které „nabourávají sám základ“ tohoto projektu (a to přímo „katastrofálně“), je navíc „naivní“ a nebere v úvahu „proměnu myšlenkového klimatu“, jak ji formuluje Hejdánek.

To vše jsou charakteristiky, jejichž věcnost je nepřimo úměrná důrazu. Berme je tedy jako folklór doprovázející vzrušené polemiky (Šalda také nepolemizoval v rukavičkách) a nadále k nim nepřihlížejme.

Jen na okraj bych rád poznamenal, že necítím potřebu obhajovat v důsledku Hejdánkových formulací svou kvalifikaci pro řešení grantového úkolu.

Myslím, že k některým nedorozuměním mohlo dojít v důsledku toho, že můj článek ve Filosofickém časopise je pouze „populárním“ výkladem nových východisek. Hlavní práce je jinde: vřele bych doporučoval, aby si Hejdánek přečetl článek „Meanings Are Concepts“ v: *From the Logical Point of View* (1992), str. 76–89. (Anglická monografie je posuzována – bez záruky kladného výsledku – v Cambridge University Press, česká knížka „Svět pojmů“ bude vydána Filosofickým ústavem pravděpodobně v r. 1996.) Z přesného propracování tématu bude snad zřejmější, že autor nenaráží na žádnou z potíží, které Hejdánek zřejmě předpokládá.

Snad tedy jen několik věcných poznámek k Hejdánkově reakci.

Nejprve k pojmu procedury. Hejdánek připouští, že identifikační procedura se může stát objektem (totiž jiné identifikační procedury) a domnívá se, že přesto se dopouští „konfuze“. Moje práce je ovšem založena právě na vyloučení této konfuze. Že to je možné (a že nejde o jakousi „útěchu“), je striktně argumentováno a realizováno s použitím modifikace (Russellovy) rozvětvené teorie typů. Teprve po zvážení této argumentace (která nemohla být provedena na stránkách Filosofického časopisu) by měly být formulovány eventuální námítky.

Druhá poznámka k pojmu procedury: Jak sám na jednom místě píšu, termín „procedura“ může zavádět ke směšování s provedením procedury. Procedura v mém smyslu je skutečně něco odlišného, tak jako je např. počítačový program odlišný od provedení programu, aniž se tím program stává „podezřele metafyzickou entitou“.

Nevím ostatně, proč bych měl předpoklad objektivnosti abstraktních entit, které jsou mimo čas a prostor (např. čísla, matematické funkce apod.), pokládat za něco „podezřele metafyzického“. Jestliže nehodlám přistoupit na víru v „nominalistický ráj“ nebo na boj proti abstraktním entitám, jaký provozuje ve jménu Occamovy břitvy např. Quine, není to proto, že bych nevěděl o snahách o „změnu myšlenkového klimatu“ v tomto směru, nýbrž proto, že mám argumenty, proč se k tomuto tažení (ostatně ne tak univerzálnímu, jak by se mohlo zdát) nepřipojit. Jestliže uplatňuji svá východiska při řešení určitých problémů (např. logické analýzy přirozeného jazyka),